

DIPLOMA DE ÎNNOBILARE ȘI BLAZON ACORDATĂ LUI DRĂGHICI BREAZU DIN LUȚA (1635)

Dragoș Lucian ȚIGĂU¹

DIPLOMA OF NOBILITY AND COAT OF ARMS GRANTED TO DRĂGHICI BREAZU OF LUȚA (1635)

ABSTRACT

This article presents a unique document regarding the ennoblement of the boyar Drăghici Breazu of Luța, on August 14, 1635. The diploma was issued by the Transylvanian prince George Rákóczi I. The document is written on parchment and is in a mediocre state of preservation. The letter is written in Latin, and the handwriting is neat and legible, with few abbreviations. The diploma was in the Breazus' possession for 250 years, and in 1903 it was donated to the Library of the Romanian Academy in Bucharest, where it is still kept.

The diploma includes legal and honorary advantages for Drăghici Breazu, his six boys and all their heirs of both genders. Drăghici Breazu was taken from the state of boyar and raised among the „true nobles” who had many privileges. If now the words boyar and noble are synonymous, in the seventeenth century they expressed different realities. The boyars were the Romanian elite in Făgăraș, and their title was recognized only in that region. The „true nobles” received their rank only from the Hungarian king or the prince of Transylvania, as a form of reward for their merits. In order not to fall to the status of peasants, the boyars of Făgăraș sought to obtain diplomas of nobles.

The composition of the coat of arms is known from the description made in the diploma. The image of the coat of arms was painted very late, by an amateur, in a clumsy manner.

Little is known about the beneficiaries of the diploma. Hardly five years of Drăghici Breazu's life are documented. During that time, he seemed to be a fairly wealthy boyar, a member of the higher court in Făgăraș. He had six sons (listed in the diploma) and two others, probably from his first marriage. Three great-grandchildren of Drăghici Breazu, who defended their rights on the basis of the mentioned privilege letter, were attested in 1793.

Over time, the diploma changed its value: from a practical instrument of legitimizing the nobility, it became an important historical testimony of the national heritage.

Keywords: Făgăraș, Middle Ages, Coat of Arms, Boyar, Nobleman.

Cercetarea istoriei nobilimii din spațiul intracarpatic, mai ales a celei românești, s-a realizat inegal în privința ariei sale de răspândire teritorială și a segmentelor cronologice care compun evul de mijloc al istoriei. Țara Făgărașului a avut privilegiul de a se afla, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, în atenția istoriografiei naționale, atât sub aspectul publicării surselor documentare medievale, cât și al reconstituirii caracterului și destinului elitelor românești de aici. Editarea primelor

¹ Profesor, doctor în istorie, Școala Superioară Comercială „Nicolae Kretzulescu”, București; e-mail: dragoslucian68@yahoo.com.

„Monumente pentru istoria Țării Făgărașului” (1885)² și „Fragmente despre boierii din Țara Făgărașului” (1907)³ s-a realizat în aceeași perioadă în care erau adunate și publicate documente referitoare la celelalte regiuni locuite majoritar de români: Banatul montan (1878–1883)⁴ și de câmpie (1896)⁵, Hațegul (1891)⁶ și Maramureșul (1900)⁷. Se poate observa că restituirea trecutului acestor spații a fost rodul inițiativelor istoricilor români și maghiari, fiecare impunându-și viziunea proprie asupra realităților de demult. În cazul concret al elitelor românești ardelenice, acestea au fost, în general, marginalizate sau chiar ignorate de către istoriografia națională modernă, pe motivul nedrept că s-au alăturat prin statut și privilegiile clasei dominante alogene cu care au colaborat sub diverse forme⁸. Făgărașul are, din nou, avantajul unei interpretări corecte a elitelor boierești: „anume vedem că în Făgăraș exista numai o nobilime istorică, care-și păstrase vechea sa numire de boieri și avea sigiliul său propriu; boieria din Țara Făgărașului nu era numai o simplă prerogativă nobilitară, dar era totodată și un oficiu, în ce privește afacerile publice ale ținutului”⁹. Istoriografia perioadei totalitare a minimalizat și chiar a falsificat rolul istoric al elitelor, insistând asupra influenței covârșitoare a maselor și a luptei de clasă în decursul timpului. Din scrierile acelei epoci nefaste, se pot evidenția și unele contribuții pertinente, care își păstrează valoarea până astăzi¹⁰. Abia în ultimele decenii, profesioniștii au avut ocazia unei abordări documentare și sistematice a nobilimii românești din Banat și Transilvania, inclusiv din Țara Făgărașului¹¹. Această tendință trebuie menținută

² Nicolae Densușianu, *Monumente pentru istoria Țării Făgărașului*, București, Tipografia Academiei Române (Laboratorii Români), 1885.

³ Ioan cav. de Pușcariu, *Fragmente istorice despre boierii din Țara Făgărașului*, vol. 4, Sibiu, Tiparul tipografiei arhidiecezane, 1907.

⁴ Pesty Frigyes, *A Szörényi Belső és Szörény vármegye története*, vol. 3, Budapeșt, A.M.T. Akadémia könyvkiadó hivatala, 1878; Idem, *Krassó vármegye története*, vol. 3-4, Budapeșt, Az Athenaeum R. Társ. könyvnyomdája, 1882-1883.

⁵ Idem, *Oklevelek Temesvármegye és Temesvárváros történetéhez*, ed. Ortway Tivadar, vol. 1, Pozsony, Eder István könyvnyomdája, 1896.

⁶ Böjthe Ödön, *Hunyadmegye sztrigymelléki részének és nemes családainak története, tekintettel a birtokviszonyokra*, Budapeșt, Nyomatott Müller Károly, 1891.

⁷ Ioan Mihaly de Apșa, *Diplome maramureșene din secolul XIV și XV*, Maramureș-Sziget, Tipografia lui Mayer și Berger, 1900.

⁸ Patriciu Drăgălina, *Din istoria Banatului Severin*, partea I, Caransebeș, Edit. Autorului (Tipografia Diecezană), 1899, p. 143: „Nobilimea română din districtele valahice (bănățene-n.n.) a format floarea nobilimii ungare, dar trecând la catolicism și la reformațiune, s-a dezlipit cu totul de tulpina din care ieșise și s-a dezbrăcat de caracterul ei românesc. Iată și vreo câteva nume din pomelnicul acestor apostatați (...) Prin contopirea acestor familii în rasa maghiară, elementul român nu s-a stins, dar a fost știrbit în vaza și autoritatea sa”.

⁹ N. Densușianu, *op. cit.*, p. 5.

¹⁰ David Prodan, *Boieri și vecini în Țara Făgărașului în secolele XVI-XVII*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, 6, 1963, p. 161-300; Costin Feneșan, *Documente medievale bănățene (1440-1653)*, Timișoara, Editura Facla, 1981.

¹¹ Ioan Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania între anii 1440-1514*, București, Editura Enciclopedică, 2000; Ligia Boldea, *Nobilimea românească din Banat în secolele XIV-XVI (origine, statut, studiu genealogic)*, Reșița, Editura Banatica, 2002; Antal Lukács, *Docu-*

constant, prin publicarea surselor rămase în ascunzișul colecțiilor particulare sau publice. O asemenea piesă, aflată de peste un secol în fondul documentar al Bibliotecii Academiei Române din București¹², este diploma de înnobilitare și blazon acordată de principele George Rákóczi I boierului Drăghici Breazu și celor șase fii ai săi, la 14 august 1635.

Diploma discutată aici a intrat în patrimoniul public la cumpăna secolelor XIX-XX. O însemnare aproape ștearsă, făcută cu creionul pe spatele actului, arată că scrisoarea privilegială a fost „donată de I(oan) Bica ped(agog) III”¹³. Foarte probabil, el primise diploma de la un descendent al neamului Breazu conștient că actul, deși își pierduse importanța practică, avea o însemnată valoare istorică. La rândul său, Ioan Bica a oferit diploma lui Dimitrie Comșa (1846-1931) – personalitate marcantă pe tărâm cultural (agronom, profesor, teolog) și politic (memorandist)¹⁴. Se pare că cei doi se cunoșteau din mediul școlar, de la Institutul pedagogic-teologic din Sibiu, unde Comșa a funcționat mulți ani ca „profesor ordinar definitiv”¹⁵, iar Bica a fost (cu mare probabilitate) pedagog. Recunoscând valoarea deosebită a diplomei, Comșa s-a hotărât să o doneze celui mai important for de cultură al românilor. Astfel, în ședința Academiei Române din 28 noiembrie 1903, „D(omnu)l I(oan) Bianu prezintă în dar din partea d(omnu)lui Dimitrie Comșa, profesor la Sibiu, o diplomă originală de nobilitare de la 14 August 1635, dată de Gheorghe Rákóczi, Principele Transilvaniei, unui Brazul Drăghici de Luța din ținutul Făgărașului”¹⁶. Alte mărturii confirmă faptul că diploma, deși nepublicată, nu a rămas total necunoscută istoricilor. Ea a fost menționată înainte de a intra în patrimoniul public¹⁷, apoi a atras atenția istoricului Andrei Veress care, prin 1935, a plănuțit elaborarea unei lucrări privitoare la „Boieri și nemeși români din Ardeal și Ungaria”, unde să fie reunite diplome de înnobilitare primite de

mente făgărășene, vol. 1 (1486-1630), București, Editura Scriptorium, 2004; Ionuț Costea, *Solam virtutem et nomen bonum. Nobilitate, etnie, regionalism în Transilvania princiară (sec. XVII)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2005; Costin Feneșan, *Diplome de înnobilitare și blazon din Banat. Secolele XVI-XVII*, Timișoara, Editura de Vest, 2007.

¹² Biblioteca Academiei Române, *Documente Istorice*, nr. CCCII/4.

¹³ În acești ani, un Ioan Bica era student la Cluj („Libertatea”, Orăștie, 1, nr. 47, 2/15 noiembrie 1902, p. 3), apoi lucrează ca notar în Pojorta (9 km de Luța) („Gazeta Transilvaniei”, Brașov, 69, nr. 105, 13/26 mai 1906, p. 5).

¹⁴ Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866-2016. Dicționar*, Partea I (A–L), București, Editura Academiei Române, 2016, p. 394.

¹⁵ Cu acest titlu figurează în anul școlar 1903-1904, când face donația diplomei (*XX. Programă a Institutului pedagogico-teologic al arhiepiscopiei ortodoxe române din Transilvania în Sibiu pe anul școlar 1903/4*, publicată de Eusebiu R. Roșca, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhiepiscopale, 1904, p. 25).

¹⁶ *Analele Academiei Române. Partea administrativă și desbaterile*, seria II, tom XXVI, 1903-1904, București, Institut de Arte Grafice „Carol Göbl” S-sor Ion St. Rasidescu, 1904, p. 54.

¹⁷ Diploma este menționată de I. Pușcariu, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, Sibiu, Tiparul tipografiei arhiepiscopale, vol. 1, 1892, p. 109; vol. 2, 1895, p. 45, 95. Conținutul actului se păstrează în copii târzii și în notele exploratorii realizate în jurul anului 1900 de arhivarul maghiar János Illésy (1861-1905), păstrate la Arhivele Naționale Maghiare (Magyar Nemzeti Levéltár/Országos Levéltár: A 130 - Illésy - 1b - 2397 și F 139 - Cista diplomatica - I jelzetű productionalisok - 8. Fogaras megye - N°. 163).

români în perioada 1440-1848. Printre aceste acte figurează și scrisoarea privilegială din 1635. Proiectul se afla într-o stare avansată de realizare, dar vremurile neprielnice au făcut ca lucrarea lui Veress să rămână în manuscris și neîncheiată¹⁸. Până acum, diploma lui Drăghici Breazu a fost valorificată doar parțial, în câteva articole de istorie¹⁹.

Diploma a fost scrisă pe pergament, având dimensiunile de aproximativ 60x 75 cm. Suportul se află într-o stare de conservare mediocră, fiind necesară restaurarea sa. Fața interioară (cu textul) s-a păstrat mult mai bine decât cea exterioară care este foarte murdară. Se pot observa mai multe amprente de degete, pete de apă și urme de umezeală, iar pe linia orizontală de pliere s-a produs o ruptură, de circa 6 cm, fapt care determină ca 3-4 cuvinte să fie pierdute pentru totdeauna, textul fiind reconstituit după sensul general al frazei. Pergamentul a avut de la început o plicatură în partea inferioară, lată de 12,5 cm, care acoperă semnăturile principelui și secretarului. Ulterior, diploma a fost pliată în șase, pentru a fi mai bine păstrată și transportată. Actul a fost validat printr-un sigiliu atârnat, care s-a pierdut. Se mai păstrează doar șnurul de legătură, trainic, obținut prin răsucirea a patru fire colorate în succesiunea roșu-alb-verde-alb. Textul este scris cu cerneală neagră, iar pentru numele emitentului și al beneficiarilor s-a utilizat soluție de aur. Inițialele N și G de pe primul rând au fost ornamentate cu motive vegetale în culorile auriu și roșu. Textul este redactat în limba latină, are o caligrafie îngrijită, cu abrevierile obișnuite în epocă, ceea ce îl face ușor de citit. Blazonul nobiliar întregeste policromia diplomei, dar, așa cum se va arăta mai jos, el este o realizare stângace și tardivă.

Înainte de a trece la analiza conținutului diplomei, trebuie precizat faptul că scrisorile de înnobilitare pot fi cercetate dintr-o perspectivă dublă: informațională și culturală. În primul rând, diplomele sunt furnizoare de informații directe: amănunte genealogice și descrieri heraldice, elemente de cronologie și de geografie istorică, onomastică, toponimie, reconstituirea unor evenimente și fapte deosebite, estimarea unor domenii funciare sau a altor surse de venit. Totodată, actele privilegiale evidențiază multiple fațete ale societății de atunci: unitatea juridică, tipologia și raporturile din cadrul ordinului nobiliar, ilustrarea și afirmarea prestigiului social al nobilului, eficiența raporturilor dintre suveran și elite, gradul de sociabilitate al nobilimii etc. În al doilea rând, diplomele reprezintă produsul cultural al epocii lor, fiind texte cu funcționalitate juridică (înnobilarea efectivă), socială (capitalul simbolic), economică

¹⁸ Nicolae Edroiu, *Cercetări genealogice privind boierimea fâgărășeană: Ioan Cavaler de Pușcariu și Andrei Veress*, în vol. „Nobilimea românească din Transilvania. Az erdélyi román nemesség”, coord. Marius Diaconescu, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, p. 287-289. Manuscrisul se păstrează la Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (Budapest), fond Veress Endre, mss., 541.

¹⁹ Valeriu Literat, *Un proces de recunoașterea „boieriei” în „Țara Oltului”*, în „Revista Istorică”, XVII, nr. 7-9/iulie-septembrie 1931, p. 208-212; Mihail G. Stehănescu, Jean C. Mănescu, *Enluminures héraldiques des XVIIe-XVIIIe siècles dans la collection de L'Académie Roumaine*, în „Revue Roumaine D'Histoire de L'Art. Série Beaux-Arts”, 17, 1980, p. 25, nr. 7; Vajay Szabolcs, *Kallódó armálistáink nyomában*, în „Turul. A Magyar Történelmi Társulat, a Magyar Országos Levéltár és a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye”, 67, nr. 4, 1994, p. 126, nr. 7.

(scutiri, imunități, privilegii), ele cunoscând o structură și un limbaj expresiv doar în acel context²⁰. În lumina acestor considerații, utilizarea limbii latine în toate diplomele de înnobilitare și blazon prezintă semnificații deosebite. În secolele XVI și XVII, limbile naționale se afirmă tot mai mult în administrație, corespondență și tipărituri, limba latină rămânând o limbă savantă, dar care devine tot mai mult un element de conservatorism cultural și politic. Nobilimea apreciază limba latină ca un semn distinctiv al condiției sale, un mijloc de a-și exprima vechimea și continuitatea remarcabile (comparabile cu cele ale regatului maghiar). Păstrarea limbii latine ca expresie a actelor de înnobilitare marchează caracterul solemn și festiv al acestor documente, ilustrând prestigiul social pe care-l obține cel înnobilitat. Totodată, poate fi considerat un aspect de ceremonial care proiectează posesorul unor astfel de înscrisuri într-o nouă condiție umană – cea nobiliară²¹.

Diplomele de blazon emise pe parcursul secolului al XVII-lea au puține variații de conținut, cancelaria princiară utilizând, încă din veacul precedent, diverse stilionare²². Partea introductivă („protocollum”) începe cu intitulăția care specifică numele emitentului, titlurile ce-i conferă dreptul de a emite acte, regiunile stăpânite în mod real sau nominal. Diploma a fost emisă de George Rákóczi I de Felsővászás (1593-1648)²³ care, în perioada 1 decembrie 1630-11 octombrie 1648, a deținut titlurile de principe al Transilvaniei, domn al părților din regatul Ungariei („Partium”) și comite al secuilor, demnități purtate și de predecesorii săi.

Beneficiarii diplomei au fost Drăghici Breazu[1] și cei șase fii ai săi, foarte probabil enumerați în ordinea descrescătoare a vârstei lor: Radu, Banciu, Aldea, Alexandru, Ioan și Bârsan („Radul, Bancziul, Algia, Alexander, luon et Berszan”). Patronimicul (Breazul) și predicatul („de Lucza”) sunt primele indicii în favoarea originii făgărășene a lui Drăghici. Etimologia numelui de familie prezintă două variante: derivarea dintr-o poreclă ce evidențiază o caracteristică fizică (culoarea părului) sau asocierea cu toponimul Breaza (sat aflat la 21 km sud de orașul Făgăraș, la poalele masivului montan omonim)²⁴. Ultima dintre ele este cea mai plauzibilă, fiind evidențiată în declarația unui descendent al familiei, din 1793: „reclamantul n-a întrebuițat mai multe nume de familie decât Breazul, adevăratul nume de familie e acesta, iar familia îl are de la satul cu numele Braza (Breaza); numele de Drăghici a fost numele de botez al celui ce a câștigat diploma armală” (din 1635-n.n.)²⁵. În privința celor

²⁰ Ionuț Costea, *Diplomele de înnobilitare – o istorie culturală a nobilimii transilvănene în secolul al XVII-lea*, în „Caiete de antropologie istorică”, nr. 2(4)/iulie-decembrie 2003, p. 210.

²¹ *Ibidem*, p. 211.

²² Cancelarul transilvan Ioan Iacobinus (1598-1601) a alcătuit, din rațiuni practice, o colecție de stilionare folosite în epoca sa. Acest repertoriu s-a transformat într-un instrument de lucru foarte util pentru istorici și paleografi. A se vedea Bónis György, Valentiny Antal, *Jacobinus János Erdélyi Kancellár Formuláskönyve (1602)*, Kolozsvár, Minerva Irodalmi És Nyomdai Műintézet R.-T., 1947.

²³ Szilágyi Sándor, *I. Rákóczy György 1593-1648*, Budapest, A Magyar Történelmi Társulat Kiadása, 1893.

²⁴ Ștefan Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, Imprimeriile Statului, 1936, p. 99, 188.

²⁵ V. Literat, *op. cit.*, p. 211.

șapte nume de botez, ele arată fără tăgadă caracterul românesc al familiei²⁶. De asemenea, apelativul atașat numelui de familie face trimitere la satul Luța (așezare componentă a comunei Beclean, situată la 8 km sud-vest de Făgăraș).

Existența lui Drăghici Breazu poate fi reconstituită din puține surse documentare. Diploma din 1635 reprezintă și prima atestare a vieții boierului făgărășean. Mărturiile din următorii cinci ani îl arată pe Drăghici Breazu ca fiind o persoană înstărită și influentă. Astfel, urbariul domeniilor Făgăraș, Porumbac și Comăna, din 31 iulie 1637, arată că „Integra possessio Lutza” era stăpânită de Șerban Ispan, Draghici, Lazlo și Lupul Breazu²⁷. Peste ani, la 7 martie 1640, urbariul domeniului Făgăraș consemnează faptul că moșia Luța avea mai mulți proprietari: amintitul Șerban Ispan cu frații săi dețineau o treime din posesie, familia Breazu avea tot trei membri, la care se adaugă preotul (Popa) Vasilie. În cazul concret al familiei Breazu, situația bunurilor mobile se prezintă astfel:

Lutza integra possessio

Numele	Fii <i>filii</i>	Cai <i>equi</i>	Boi <i>boves</i>	Junici <i>iuvenci</i>	Vaci <i>vaccae</i>	Oi <i>oves</i>	Porci <i>porci</i>	Stupi <i>alvearia</i>	Dare <i>census</i>
Dragits Brazul	4	6	6	2	6	100	35	3	-
Lazlo Brazul	-	2	4	-	2	50	-	3	-
Lupul Brazul	4	2	6	-	3	66	20	2	-

Drăghici Breazu și fiii săi, László/Vlad și Lupu, au avut vite separat, dar moșie împreună. Părintele stăpânea o moară, pământ cu semănături de primăvară și toamnă care îi dădeau într-un an 40 de câble de cereale, precum și fân. Despre Vlad se arată că lucrează cu tatăl său Drăghici, în timp ce Lupu Breazu avea terenuri înierbate, bune de coasă²⁸. Prestigiul familiei a fost asigurat și prin funcțiile deținute la nivel local. În perioada 1637-1640, Drăghici Breazu este amintit drept asesor jurat al instanței judiciare din Făgăraș. În această calitate, el participă, cu alți 11 boieri, la o cercetare și evaluare a pagubelor produse în pădurile din districtul Șinca (30 iunie 1639)²⁹.

Posteritatea lui Drăghici Breazu este reprezentată de cei șase băieți nominalizați în diploma de înnobilitare, la care se adaugă alți doi (Lupu și Vlad) precizați doar în urbariile redactate câțiva ani mai târziu. La 1640, Drăghici este înregistrat ca având doar patru fii (nenominalizați), aspect care pune problema existenței celorlalți doi băieți care lipsesc. În mod cert, unul dintre ei a fost mezinul Bârsan (cu posteritate

²⁶ Șt. Pașca, *op. cit.*, p. 158-159 (Aldea), 159 (Alexandru), 170 (Banciu), 173 (Bârsan), 259-261 (Ioan), 309-310 (Radu).

²⁷ David Prodan, Liviu Ursuțiu, Maria Ursuțiu, *Urbariile Țării Făgărașului*, vol. 1 (1601-1650), București, Editura Academiei R.S.R., 1970, p. 555, nr. 23.

²⁸ *Ibidem*, p. 781-782, nr. 29; D. Prodan, *Boieri și vecini*, p. 211, 228.

²⁹ Tagányi Károly, *Magyar Erdészeti Oklevéltár*, vol. 1 (1015-1742), Budapest, „Pátria” irod. Vállalat részvénytársaság könyvnyomdája, 1896, p. 434, nr. 248. O prezentare a atribuțiilor și componentei instanțelor judiciare făgărășene, la Ștefan Meteș, *Din istoria dreptului românesc din Transilvania*, în „Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice”, seria III, vol. 17, București, Imprimeriile Naționale, 1935-1936, p. 92-98.

dovedită la 1793) care era prea mic pentru a conta din punct de vedere fiscal și militar. Al doilea absent, foarte probabil plecat în lume sau din această lume, poate fi oricare dintre ceilalți menționați în diplomă, inclusiv Aldea care a lăsat urmași. Totodată, urbariul din 1640 evidențiază existența altor doi fii ai lui Drăghici, pe lângă cei șase pomeniți la 1635. Primul dintre ei, Lupu Breazu, era o persoană matură, tatăl a patru băieți mari, amănunt care susține supoziția că Lupu a fost întâiul fiu al lui Drăghici, posibil dintr-o primă căsătorie a celui din urmă. Din aceeași legătură matrimonială ar fi rezultat și László/Vlad, care însă nu avea fii (mari). Înregistrarea separată a fiilor lui Drăghici (pe de o parte tatăl cu patru fii, pe de altă parte, în mod distinct, Lupu și Vlad), dă consistență variantei ca boierul fâgărășean să fi avut două căsnicii care au determinat separarea patrimoniilor între frații vitregi. Mai dificil de aflat este motivul adevărat pentru care László/Vlad și Lupu³⁰ nu figurează printre cei înnoblați la 1635, deși ar fi fost pe deplin îndreptățiți. Lipsa dovezilor nu lasă loc decât la simple speculații. Să fi existat în familie un conflict suficient de puternic încât să-l determine pe tată să-și îndepărteze băieții mai mari?

Alte mărturii pertinente dovedesc faptul că Drăghici Breazu a avut o postérité îndelungată, întinsă pe mai mult de un secol și jumătate. În martie 1793, Tabla Regească din Târgu Mureș a judecat cererea legitimă a lui Ioan Breazu din Luța de a i se recunoaște avantajele fiscale date de statutul nobiliar, pe baza argumentelor genealogice invocate de petent. Protocolul instanței a consemnat următoarele descendențe directe: 1) Aldea, fiul lui Drăghici, fusese tatăl lui Ioan, bunicul altui Ioan, străbunicul lui Aldea și răs-străbunicul reclamantului Ioan; 2) Bârsan, fiul lui Drăghici, avea ca strănepoți pe Ioan și Vasile³¹.

Parcurgerea documentelor fâgărășene arată că în satul Luța au existat și alte familii boierești privilegiate: Lutzai de Luța (cu blazon conferit de Gabriel Bethlen, la 14 februarie 1615), Breazu „alias Grama alias Székely” (cu diplome de la George Rákóczi I din anii 1635 și 1649), Literati „alias Deák” (cu scrisoare de la Mihai Apafi, în 2 aprilie 1664), Petrișor „alias Szabo de Luța, Bethlen/Beclean și Lugos” (cu blazon acordat de George Rákóczi I, pe 6 noiembrie 1632)³². Fără o parcurgere atentă a materialului documentar, se pot face ușor confuzii între neamuri, aspect evidențiat chiar de amintiții nobili care afirmă că „n-au întrebuințat mai multe nume de familie decât Breazul (iar) numele de Székely s-a alipit la o rudenie din altă linie” (1793).

*

În cuprinsul propriu-zis al actului se pot remarca preambulul („arrenga”, „exordium”), narația („expositio”), decizia („dispositio”) și coroborația („corroboratio”). Arenga reprezintă partea în care sunt exprimate motivele emiterii privilegiului. Din punctul de vedere al diplomatiei, fiecare scrisoare de blazon are propria specificitate, determinată în special de diferitele exprimări ale opiniei și voinței emitentului, care nu pot fi standardizate. În cazul de față, principele își declară de la început bunătatea și generozitatea pe care trebuie să o arate tuturor oamenilor credincioși față de patrie³³

³⁰ Șt. Pașca, *op. cit.*, p. 271 (Lupu), 348 (Vlad).

³¹ V. Literat, *op. cit.*, p. 209-210.

³² I. Pușcariu, *Fragmente*, vol. 3, 1904, p. 79-80.

³³ Analiza semnificației termenului de patrie, la I. Costea, *op. cit.*, p. 218-219.

și suveran („ex innata principali gratia nostra qua erga omnes fideles nostros, de nobis patriaque benemeritos liberalitate et beneficentia nos esse convenit”). Credința supușilor se dovedește prin forme variate: multe osteneli, străji, griji și chiar vărsare de sânge („multis laboribus, vigiliis, curis et sanguinis etiam profusione”), iar acest devotament a fost răsplătit de foștii suverani și rămâne să fie onorat în mod special de principele mărinimos aflat pe tron („a regibus et principibus foelicis reminiscetia, aliquid muneris liberalitatisque meruere, ipsorum etiam posteris, sub principatu nostro non modo non destituantur verum et iis et maioribus etiam ornamentis et singulari munificentia nostra frui possint et gaudere”).

Narația explică, pe scurt, împrejurările emiterii scrisorii princiare. Astfel, doi demnitari importanți ai locului, anume măritul Ioan Kemény de Magyarbükös/Bichiș (comitele comitatului Alba și căpitanul cetății și garnizoanei Făgăraș)³⁴ și alesul Blasiu Benedeki de Benedek/Benic (diac și administrator al aceleiași fortificații) i-au prezentat principelui George Rákóczi I toate informațiile și recomandările de încredere referitoare la Drăghici Breazu („cum ergo ex fide digna fidelium nostrorum generosi Ioannis Kemeny de Bükös, comitis comitatus Albensis Transsilvaniae, arcisque et praesidii nostri Fogarasiensis capitanei, et egregii Blasii Literati Benedeki de eadem, bonorum dictae arcis nostrae Fogaras provisoris informatione simul etiam diligenti commendatione”). Suveranul a recunoscut devotamentul și statornicia dovedite de vrednicul boier făgărășean („strenuum Brazulum Dragicz de Lucza”) în toate treburile încredințate spre folosul cetății Făgăraș și al principatului ardelean, exprimând totodată condiția admonitorie ca asemenea slujbe să fie îndeplinite cu aceeași râvnă și în viitor, atât de către Drăghici, cât și de cei șase băieți ai săi („... ac tum arci praedictae Fogarasiensi, cum vero huic regno nostro Transsilvaniae, in omnibus rebus suae fidei concredit, fidelem et constantem operam navasse; confidimusque eundem in postera etiam tempora pari fidelitatis constantia exhibiturum et navaturum eundem Brazulum Dragicz ac per eum Raduli, Bancziulem, Algiam, Alexanderi, Iuonem et Berszanem Dragicz filios”).

Decizia este elementul cel mai important al documentului care exprimă voința principelui de a-și răsplăti supușii. Hotărârea se ia „din milostivirea noastră deosebită și din deplinătatea puterii noastre” („ex speciali gratia et potestatis nostrae plenitudine”). Actul privilegiat cuprinde avantaje de natură juridică și onorifică. Cel mai important beneficiu este scoaterea vrednicului Drăghici și a fiilor săi din starea boierilor, în care se născuseră, și promovarea lor în rândul adevăraților și distinșilor nobili ai principatului transilvan („ex statu et conditione boieronali in qua nati sunt et hactenus extiterunt eximendos ac in coetum et numerum verorum et insignitorum regni nostri Transsilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum nobilium annumerandos, aggregandos, cooptandos et adscribendos”). La prima vedere, această măsură pare superfluă, impresie alimentată de faptul că astăzi termenii boier și nobil au (aproape) același înțeles. În epoca discutată aici, cele două ranguri nu erau echivalente, fapt care impune o analiză comparativă mai atentă. Sintagma „*veri nobiles*” este

³⁴ Ioan Kemény (1607-1662) a avansat până la demnitatea de principe al Transilvaniei (1661-1662). Lázár Miklós, *Erdély főispánjai (1540-1711)*, Budapest, Az Athenaeum R. Társ. Könyvnyomdája, 1889, p. 14.

prima consemnată în documentele medievale și se raportează la elita întregului regat maghiar. Termenul de „boier” apare mai târziu și este folosit aproape exclusiv în Țara Făgărașului/Oltului. Prin urmare, analiza se va concentra mai întâi asupra condiției nobiliare. Noțiunea „*veri nobiles*” figurează în legislația regatului maghiar începând cu „*Decretum unicum*” (art. XI) al regelui Ludovic I de Anjou, din 11 decembrie 1351³⁵. La peste un secol distanță, decretul (art. I) regelui Mathia Corvin, din 1 aprilie 1467, stabilește că „prin nobilii țării se înțeleg cei ce au nobilitatea întreagă de la regi sau privilegiul unei astfel de nobilități” („*Nobiles autem regni intelligentur, qui habent meram nobilitatem a regibus seu privilegium nobilitatis huiusmodi*”)³⁶. Statutul de noblețe deplină a fost definit cu claritate și expus pe larg de juristul Ștefan Werbőczy în „*Opus Tripartitum*” (pars I, tit. I-IX). Astfel, nobilii „adevărați” („*veri nobiles*”) alcătuiau eșalonul superior al elitei sociale, o categorie care presupunea prerogativele nobilității depline: nu puteau fi arestați fără să fi fost citați sau condamnați prin judecată, nu erau supuși decât principelui legal încoronat, își puteau folosi liber toate drepturile și foloasele, fiind scutiți de servituți și taxe, aveau posibilitatea de a-l înfrunta pe regele care le încalcă libertățile, fără a cădea în vina infidelității („*jus resistendi*”)³⁷. Aceste prerogative au fost recunoscute și în legislația ulterioară a principatului transilvan („*Approbatæ Constitutiones*” – partea III, tit. VI, art. I-VII) adoptate în anul 1653)³⁸. Avantajele generale ale nobilității depline sunt expuse și în actul discutat aici. Diploma precizează că beneficiarii „sub chipul adevăratei și curatei nobilități” („*sub merae ac syncerae nobilitatis titulo*”) ... „să-i ținem, să-i numim și să-i socotim deosebiți de toți și de fiecare dintre oamenii de orice stare, condiție, ordine, onoare, slujbă, dregătorie și treaptă ar fi, și să fie în stare și să se poată folosi veșnic de toate și de fiecare dintre acele onoruri, milostiviri, privilegii, îngăduințe, libertăți, scutiri și prerogative, de care se folosesc, se împărtășesc și se bucură în orice chip, de drept și după vechiul obicei, ceilalți adevărați, născuți și neîndoielnici nobili și oșteni ai zisei noastre țări a Transilvaniei și ai părților din Ungaria care îi sunt alăturate” („*quo eos ab universis et singulis cuiuscunque status, conditionis, ordinis, honoris, officii, dignitatis et praeeminentiae homines existant insignitos dici, teneri et nominari volumus ferre et gestare, omnibusque et singulis iis honoribus, gratiis, privilegiis, indultis, libertatibus, immunitatibus et praerogativis, quibus caeteri veri, nati et indubitati nobiles ac militares praedicti regni nostri Transsylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum homines, quomodocunque de iure et ab antiqua consuetudine utuntur, fruuntur et gaudent, perpetuo uti, frui et gaudere (...) valeant atque possint*”). De asemenea, s-a prevăzut ca deplina nobilitate să se transmită tuturor

³⁵ Dezső Márkus et alii, *Magyar Törvénytar/Codex Juris Hungarici*, vol. 1, Budapest, Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, 1899, p. 174.

³⁶ Döry Ferenc, Bónis György, Érszegi Géza, Teke Zsuzsanna, *Decreta regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns*, vol. 2 (1458-1490), Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989, p. 165.

³⁷ *Opus Tripartitum* (1517), pars I, titulus IX: „De quatuor privilegiatis et precipuis nobilium libertatibus”, în Dezső M. et alii, *op. cit.*, vol. 6, 1897, p. 64, 66; a se vedea și I. Drăgan, *op. cit.*, p. 114-117.

³⁸ Liviu Marcu, *Constituțiile Aprobate ale Transilvaniei (1653)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1997, p. 107.

descendenților de ambele sexe („ipsorumque haeredes et posteritates utriusque sexus universi”).

În privința celui de-al doilea termen, cel de boier, acesta desemnează elita românească a Țării Făgărașului din secolele XIV-XIX. Când regiunea a intrat în componența regatului maghiar, boierii reprezentau nobilimea locală, similară boierimii din Țara Românească. Situația lor s-a modificat foarte lent, datorită statutului aparte al regiunii în care trăiau. Făgărașul a fost succesiv: un ducat (pe timpul apartenenței la Țara Românească), un „regnum” cu statut juridic propriu (în ultimul secol al existenței regatului maghiar liber), apoi un domeniu princiar (în perioada Transilvaniei autonome). Boieria era o instituție tradițională, cu drepturi câștigate, o realitate socială pe care stăpânii domeniului nu au putut să o ignore, ci au urmărit să o adapteze conform intereselor lor. Boierimea rămâne categoria privilegiată, fiind socotită mereu drept elita adevărată, născută și neîndoielnică a țării („veri, nati et indubitati, praedicti Districtus nostri Fogarasiensis Boerones”)³⁹.

Reputatul istoric David Prodan a sesizat corect faptul că, „în genere, actele întrebunțează numai titlul de boier fără altă calificare. Noua stăpânire (maghiară-n.n.) îl primește pe boier ca atare. Dar încă de la primele acte apare și tendința de a-l diminua”. În timp, „boierimea a trebuit să sufere și o diminuare în rang, în titlu, în poziția sa socială, în poziția sa de boierime sau nobilime ereditară, bucurându-se (totuși-n.n.) de imunități boierești sau nobiliare”. Dacă la 1500 „boier și nobil, în fond, se bucură de aceleași prerogative, decât sub nume și nuanțe deosebite”, un secol mai târziu „între boier și nobil nu se pune hotărât un semn de egalitate, această egalitate e mereu discutabilă, o simte și boierul, și o afirmă indirect și regii, principii, când peste actele de boierie emit și acte de înnobilitare de boieri”⁴⁰. Mai recent, istoricul Ionuț Costea se întreba, cu temei: „dacă boieria însemna o echivalență a nobilității, de ce avem numeroase cazuri de boieri făgărașeni care s-au străduit să obțină diplome de înnobilitare? Cum s-ar explica fenomenul de înnemeșire al boierilor („nobilum boerorum”), boierul nobil, acest hibrid conceptual care acomodează o realitate juridică cu o tradiție vie și puternică?”⁴¹. Răspunsul trebuie căutat în conținutul diplomelor de înnobilitare a boierilor, emise constant pe parcursul secolelor XVI-XVII. În mod evident, statutul nobiliar era recunoscut la nivelul tuturor instituțiilor statale și pe cuprinsul întregului principat, în timp ce boieria avea doar o cuprindere regională, în limitele Țării Făgărașului. În condițiile în care doar privilegiile acordate de regii maghiari sau de principii ardeleni erau recunoscute, boierii făgărașeni au fost expuși decăderii sociale prin pierderea nobilității depline⁴². Principii transilvani au urmărit să limiteze statutul acestui corp social, impunând boierilor, pe lângă obligația ancestrală a serviciului militar, sarcini administrative suplimentare. George Rákóczi I a permanentizat aceste obligații și a condiționat boieria de serviciile care trebuiau îndeplinite la cetate și pe cuprinsul domeniului ei, de supunerea față de căpitanul și administratorul fortificației. În plus, boieria se transmitea doar moștenitorilor masculini, capabili să îndepli-

³⁹ N. Densușianu, *op. cit.*, p. 28, nr. IX (20 februarie 1651).

⁴⁰ D. Prodan, *op. cit.*, p. 183, 194.

⁴¹ I. Costea, *Solam virtutem*, p. 183.

⁴² D. Prodan, *op. cit.*, p. 185-188; I. Costea, *op. cit.*, p. 181-184.

nească efectiv obligațiile militare⁴³. Mobilitatea socială a fost determinată inclusiv de abilitatea personală a boierilor. Unii au avansat în grupul adevăraților nobili, pe când alții au coborât la nivelul nobilimii condiționare și chiar al țărănimii libere ori dependente. Așa au apărut termenii care astăzi par pleonastici („boieri nobili”) sau contradictorii („boieri libertini” și „boieri țărani”)⁴⁴.

Înnobilarea lui Drăghici Breazu, a băieților săi și a urmașilor lor de ambele sexe ilustrează un caz fericit nu doar de preservare a vechiului statut boieresc, ci și de avansare socială la treapta nobilității depline. După cum s-a arătat mai sus, principele a apreciat slujbele lui Drăghici, îndeplinite mai ales la cetate, și supunerea față de căpitanul și provizorul (administratorul domeniului) Făgărașului. Indiscutabil, recomandările celor doi demnitari au fost esențiale pentru câștigarea bunăvoinței princiare. Textul diplomei mai arată că dărnicia suveranului a fost limitată la acordarea, cu titlu general, a unor onoruri, milostiviri, privilegii, libertăți și scutiri (dacă ele nu ar fi existat deja), dar fără a se aduce pagube ori prejudicii fiscului („si ex boieronibus depositis non extiterint, absque damno et praeiudicio fisci”). Din cuprinsul urbariilor redactate în 1637-1640 reiese clar că boierul nobil Drăghici, dar și fiii săi, Lupu și László/Vlad Breazu, nu plăteau cens sau dare. Cei trei trebuie să se fi bucurat de această facilitate și înainte de 1635, deoarece Drăghici nu a primit nicio scutire fiscală prin diploma de înnobilare, iar Lupu și Vlad nici măcar nu sunt menționați în cuprinsul actului privilegial.

Al doilea avantaj cuprins în diploma de înnobilare este unul onorific și a constat în acordarea de către principele Rákóczi „cu inimă cumpănită și cu o anumită știință și dărnicie” („animo deliberato et certa scientia liberalitateque nostra”) a unui blazon care să dovedească adevărata noblețe a lui Drăghici Breazu și a urmașilor săi. Compoziția heraldică autentică este cunoscută doar din descrierea făcută în cuprinsul privilegiului, întrucât imaginea plasată în colțul superior stâng al diplomei este creația tardivă a unui amator. Piesa centrală a blazonului este un scut militar al cărui câmp azuriu este încărcat cu o acvilă pictată din profil, în culoarea sa naturală; acvila stă într-un picior, iar în gheara dreaptă ridicată ține o sabie. Mesajul acestei compoziții este foarte clar exprimat: azuriul are semnificații multiple, precum noblețea, cinstea, credința și bunele moravuri; acvila simbolizează curajul, măreția, dar și cumpătarea, iar sabia arată mândria, onoarea și vitejia nobilului aflat în slujba patriei și lui Dumnezeu⁴⁵. Scutul este surmontat de o cască militară închisă (cu vizeta coborâtă)⁴⁶, peste care s-a așezat o coroană regală împodobită cu pietre prețioase și perle. Nu s-a coniferit cimier/creștet⁴⁷. Lambrechinii au forma unor fâșii și panglici care pornesc din

⁴³ D. Prodan, *op. cit.*, p. 186-188; I. Costea, *op. cit.*, p. 183-188.

⁴⁴ Categoriile de „boieri libertini” („szabados boerok”) și „boieri țărani” („parazt boerok”) sunt prezentate de D. Prodan, *op. cit.*, p. 198, 223-224, 294.

⁴⁵ Alphonse-Charles-Albert O'Kelly de Galway, *Dictionnaire archéologique et explicatif de la science du blason: origine des emblèmes et des symboles héraldiques d'après les monuments, les sceaux, les monnaies, les médailles, les traditions etc.*, vol. 1, Bergerac, Imprimerie Générale du Sud-Ouest, 1901, p. 7 (acvila), 66 (azuriu), 220-221 (sabie).

⁴⁶ Model rezervat celor înnobițați recent (*Ibidem*, p. 110-111).

⁴⁷ Cimierul sau creștetul heraldic este elementul cel mai de sus al unei steme și reproduce mobila principală a scutului (*Ibidem*, p. 131).

vârful coifului și cad pe flancurile scutului. De regulă, cromatica lambrechinelor combină metalele heraldice (aur și argint) cu culorile câmpului (azur) și mobilei principale⁴⁸, însă în cazul de față, lipsa desenului autentic face ca perechile de culori să fie doar deduse⁴⁹. Compoziția blazonului este cât se poate de potrivită pentru reprezentantul unei categorii sociale obligate, în primul rând, la serviciul militar. De asemenea, descrierea heraldică ilustrează în mod evident exemplul unor armerii de concesiune, deoarece o acvilă similară figurează pe blazonul familial al principilor Rákóczi⁵⁰. Este o dovadă suplimentară a aprecierii pe care principele i-a arătat-o lui Drăghici Breazu, suveranul acceptând ca propriul blazon să servească drept model pentru stema supusului său. Textul diplomei precizează că „toate acestea pot fi văzute, înfățișate și pictate mai limpede prin mâna iscusită și priceperea pictorului, în fruntea sau la începutul scrisorii noastre de față” („prout haec omnia in capite sive principio praesentium literarum nostrarum docta manu et arte pictoris clarius expressa et depicta esse cernuntur”). În realitate, diploma a rămas fără blazonul pictat, deoarece beneficiarii nu au avut banii și/sau răgazul necesar pentru această lucrare. Abia în secolul al XIX-lea s-a găsit cineva care să zugrăvească blazonul, după un model extras din vreo carte și în culori de o calitate slabă. Scutul, casca și lambrechinii au un aspect scenografic și sunt mărginite de coloane realizate într-un autentic stil popular! Amatorismul se vede și din faptul că însuși câmpul de azur a devenit mobilă heraldică ...⁵¹.

Diploma conferă beneficiarilor dreptul de a-și etala pretutindeni aceste însemne, după obiceiul celorlalți nobili adevărați care poartă blazon: în lupte, la jocurile cu lancea, în turniruri, dueluri, confruntări individuale și orice alte îndeletniciri cu arme ale nobililor și oștenilor, precum și pe sigilii, steaguri, cortine, covoare, inele, scuturi, case, corturi, morminte și îndeobște pe orice fel de lucruri și lucrări („in praeliis, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis ac aliis quibusvis exercitiis militaribus et nobilitaribus, ittem sigillis, vexillis, cortinis, velis, aulaeis, annulis, clipeis, domibus, tentoriis, sepulchris, generaliter vero quarumlibet rerum et expeditionum generibus”).

Coroborația încheie cuprinsul propriu-zis al actului și exprimă modalitatea de confirmare a autenticității diplomei privilegiale. Aici s-a utilizat formularea obișnuită în epocă: „spre amintirea și tăria veșnică a acestui lucru, am hotărât să dăm și să hărăzim cu milostivire scrisoarea noastră de față, a cărei tărie a fost sporită prin atârnarea sigiliului autentic, amintiților Breazu, Radu, Banciu, Aldea, Alexandru,

⁴⁸ *Ibidem*, p. 308-310.

⁴⁹ Descrierea heraldică a lui Vajay Sz., *op. cit.*, p. 126, nr. 7: „pe un scut albastru, un vultur de culoare naturală, gata de zbor de pe o movilă verde (!), având în gheara dreaptă ridicată o sabie curbată; cască cu coroană deschisă, fără cimier; lambrechini colorați albastru-auriu și roșu-argintiu”.

⁵⁰ Armeriile de concesiune sunt acordate și îngăduite de un suveran (O'Kelly de Galway, *op. cit.*, p. 55); reprezentarea blazonului familiei Rákóczi, la Constantin Reichenauer von Reichenau, Géza von Csergheő, Oscar von Bárczay, *Der Adel von Siebenbürgen (J. Siebmacher's Grosses und allgemeines Wappenbuch*, vol. 4, partea 12), Nürnberg, Verlag von Bauer und Rappe (E. Küster.), 1898, planșa 9.

⁵¹ M.G. Stephănescu, J.C. Mănescu, *op. cit.*, p. 25, nr. 7.

Ioan și Bârsan Drăghici, urmașilor și coborâtorilor lor de ambele sexe” („In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes litteras nostras pendentes et authentici sigilli nostri munimine roboratas memoratis Brazuli, Radul, Banczuli, Algiae, Alexandro, Iuoni et Berszano Dragicz ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis gratiose dandas duximus et concedendas”).

Protocolul final („eschatocollum”) este foarte scurt, cuprinzând data și locul emiterii scrisorii. Diploma este validată prin semnăturile olografe („manu propria”) ale principelui George Rákóczi I și secretarului Martin Markosfalvi⁵². Autenticitatea actului era confirmată și de un sigiliu atârnat, din care nu s-a păstrat decât șnurul tricolor de legătură.

Destinul și utilitatea diplomei după emiterea ei în 1635 pot fi reconstituite din mai multe mărturii edificatoare. Primele însemnări se află chiar pe spatele actului analizat aici. Astfel, diploma a fost prezentată în cadrul scaunului judiciar superior al Făgărașului („in frequenti et celebri sede superiori arcis Fogarasiensis”) care, după dreptul și obiceiul vechi al locului („iuxta ritum et veterem huius terrae Fogarasiensis consuetudinem”), a examinat-o și a făcut-o publică pentru o eventuală contestare. Neexistând niciun opozant, instanța judiciară nobiliară a decis, în ședința de la 23 februarie 1636, ca diploma să rămână în vigoare. Această practică de validare a unui document privilegiat era conformă nu doar cu dreptul consuetudinar făgărașean, ci și cu hotărârile Dietelor ardelenene. Cu câțiva ani mai înainte, Dieta generală de la Alba Iulia (5 iunie-1 iulie 1631) hotărâse obligația celor nou înnobiți de a-și face publică diploma de blazon nu numai în dieta țării, ci și la autoritățile locale ale zonei unde ei își aveau reședința stabilă, dispoziție reluată în „Constituțiile Aprobate” ale Transilvaniei (1653)⁵³. În paralel cu această procedură, exista practica verificării periodice a diplomelor deținute de nobilimea care trăia pe domeniile fiscale, precum Făgărașul. Anchetele au fost legiferate de Dietele generale întrunite la Cluj (27 septembrie-13 octombrie 1615) și Bistrița (29 septembrie-21 octombrie 1622)⁵⁴, iar cele dintâi verificări cunoscute din Țara Făgărașului s-au realizat în primăvara lui 1628, la porunca principelui Gabriel Bethlen („nos statum et conditionem universorum et singulorum boerorum et libertinorum nostrorum districtus terrae Fogaras cognoscere volentes ipsis armilustrium Fogarasinum indixissemus”)⁵⁵. Principele Suzana Lorántffy și Ana Bornemisza, stăpânele succesive ale domeniului Făgărașului, au întreprins demersuri similare. Astfel se explică a doua însemnare făcută pe diploma familiei Breazu, la 5 martie 1671, de către comisarii principesei Bornemisza. Ei au citit și examinat scri-

⁵² Markosfalvi a fost scrib în cancelaria mare (1619-1630), apoi secretar princiar (1630-1637). Trócsányi Zsolt, *Erdély központi kormányzata 1540-1690*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980, p. 185, 193.

⁵³ Szilágyi Sándor, *Erdélyi Országgyűlési Emlékek/Monumenta Comititalia Regni Transsylvaniae*, vol. 9 (1629-1637), Budapest, A Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó-Hivatala, 1883, p. 271, nr. VIII a (art. XXVIII); L. Marcu, *op. cit.*, p. 108 (pars III, tit. VII, art. I: „despre armaliști”).

⁵⁴ *Ibidem*, vol. 7 (1614-1621), 1881, p. 281-284, nr. XXX; vol. 8 (1621-1629), 1882, p. 110, nr. V (art. IV).

⁵⁵ I. Pușcariu, *op. cit.*, vol. 4, p. 212, 214 (citatul), 218, nr. LXVII-LXIX; D. Prodan, *op. cit.*, p. 187; I. Costea, *op. cit.*, p. 190.

soarea, reconfirmându-i valabilitatea. Activitatea comisiei întrunite la Făgăraș a fost amplă, între 20 februarie și 13 martie 1671 fiind verificate peste 30 de diplome boieresti⁵⁶.

Utilitatea diplomei se probează și pentru veacurile următoare. La sfârșitul anului 1792, Ioan Breazu din Luța deschide o acțiune judiciară prin care solicită să fie exonerat de plata dărilor, aducând ca argumente situația lui de grănicer și faptul că avea o ascendență nobiliară. Reclamantul arată că el și înaintașii săi nu au slujit nimănui și nu au plătit nicio dijmă pentru proprietatea și moștenirea lor din Luța. Ioan Breazu a prezentat Tablei Regești din Târgu Mureș diploma originală din 1635 și procesul verbal („vallato level”) de investigație („inquisitoria”) redactat la 13 decembrie 1792, care confirmă, pe baza depozițiilor unor martori, descendența sa directă din Aldea, fiul lui Drăghici Breazul. La 27 iunie 1793, instanța supremă a dat dreptate petentului, recunoscându-i calitatea de nobil adevărat și imunitatea fiscală care să-l apere de pretențiile perceptorilor imperiali. Se pare că acest demers judiciar a fost doar o etapă a unui proces mult mai amplu, încheiat după anul 1800, cu izbânda lui Ioan Breazu⁵⁷.

Evoluția societății moderne a adus cu sine abolirea privilegiilor nobiliare și a facilităților fiscale, blazoanele și titlurile ilustrând doar un statut onorific. Cu aceasta, diploma din 1635 și-a încheiat rostul primordial, fără a-și pierde valoarea de patrimoniu. Păstrată cu grijă, timp de două secole și jumătate, de cei care aveau nevoie de ea, scrisoarea privilegială a avut norocul să intre în posesia unor oameni cu respect față de trecut, găsindu-și, până la urmă, locul meritat în tezaurul documentar al Bibliotecii Academiei Române. De aici, diploma evocă tuturor celor interesați un crâmpci din existența boierimii făgărășene de demult.

ANEXĂ

14 august 1635, Făgăraș

Principele transilvănean George Rákóczi I hotărăște ca boierul Drăghici Breazu din Luța, cei șase băieți ai săi cu urmașii lor de ambele sexe să fie considerați „adevărați nobili” ai țării și să aibă dreptul de a purta blazon nobiliar. Original păstrat la Biblioteca Academiei Române din București, Fond *Documente Istorice*, nr. CCCII/ 4.

„Nos, Georgius Rakoczi, Dei gratia princeps Transsilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes⁵⁸, memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod cum nos, ex innata principali gratia

⁵⁶ N. Densușianu, *op. cit.*, p. 18, 33, 118, 145; I. Pușcariu, *op. cit.*, vol. 4, p. 99, 107, 111, 127, 138, 151, 206, 220, 227, 263, 266, 284, 304, 310, 319, 327, 358, 361, 384, 393, 400, 421, 533, 589, 762; în această perioadă, principesa a locuit la Făgăraș (*Ibidem*, p. 400-403, nr. CXIV).

⁵⁷ V. Literat, *op. cit.*, p. 208-212.

⁵⁸ Numele și titlurile principelui sunt scrise cu cerneală aurie.

nostra qua erga omnes fideles nostros, de nobis patriaque benemeritos liberalitate et beneficentia nos esse convenit, exeoque illud nobis vel maxime curandum proposuerimus, ut qui olim multis laboribus, vigiliis, curis et sanguinis etiam profusione a regibus et principibus foelicis reminiscantiae, aliquid muneris liberalitatisque meruerunt, ipsorum etiam posteris, sub principatu nostro non modo non destituantur verum et iis et maioribus etiam ornamentis et singulari munificentia nostra frui possint et gaudere. Cum ergo ex fide digna fidelium nostrorum generosi Ioannis Kemeny de Bükös, comitis comitatus Albensis Transsilvaniae, arcisque et praesidii nostri Fogarasiensis capitanei, et egregii Blasii Literati Benediki de eadem, bonorum dictae arcis nostrae Fogaras provisoris informatione simul etiam diligenti commendatione percipiamus strenuum Brazulum Dragicz de Lucza, hactenus etiam boieronali praerogativa gavisum, ac tum arci praedictae Fogarasiensi, cum vero huic regno nostro Transsilvaniae, in omnibus rebus suae fidei concreditus, fidelem et constantem operam navasse; confidimusque eundem in postera etiam tempora pari fidelitatis constantia exhibiturum et navaturum eundem Brazulum Dragicz ac per eum Raduli, Bancziulem, Algiam, Alexanderi, Iuonem et Berszanem Dragicz⁵⁹ filios, ex speciali gratia et potestatis nostrae plenitudine e(x) statu et conditione boieronali in qua nati sunt et hactenus extiterunt eximendos ac in coetum et numerum verorum et insignitorum regni nostri Transsilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum nobilium annumerandos, aggregandos, cooptandos et adscribendos (esse) duximus, prout annumeramus, aggregamus, cooptamus et adscribimus. Decernentes expresse, ut a modo in posterum, iidem Brazul, Radul, Bancziul, Algia, Alexander, Iuon et Berszan Dragicz ipsorumque haeredes et posteritates utriusque sexus universi pro veris et indubitatis nobilibus habeantur et reputentur. In signum autem huiusmodi verae et perfectae nobilitatis eorum, haec arma sive nobilitatis insignia: scutum videlicet militare coelestini coloris, in cuius campo sive area aquila quaedam naturali suo colore depicta uno pedum stare altero vero [ensem evaginatam sursum]⁶⁰ porrectum tenere visitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium, gemmis et unionibus decenter exornatum, ex cono vero galeae, teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utrasque oras sive margines ipsius scuti pulche(r)ime ambiunt et exornant; prout haec omnia in capite sive principio praesentium literarum nostrarum docta manu et arte pictoris clarius expressa et depicta esse cernuntur, animo deliberato et certa scientia liberalitateque nostra, praefatis Brazuli, Radul, Banczuli, Algiae, Alexandro, Iuoni et Berszan Dragicz ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis gratiose dedimus donavimusque, annuentes et concedentes, ut ipsi praescripta arma sive nobilitatis insignia, more aliorum verorum et indubitatorum regni nostri Transsilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum nobilium, ubique in praeliis, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis ac aliis quibusvis exercitiis militaribus et nobilitaribus, ittem sigillis, vexillis, cortinis, velis, aulaeis, annulis, clypeis, domibus, tentoriis, sepulchris, generaliter vero quarumlibet rerum et expeditionum generibus, sub merae ac syncerae nobilitatis titulo, quo eos ab universis et singulis cuiuscunque status, conditionis,

⁵⁹ Numele beneficiarilor este scris mereu (de patru ori în text) cu cerneală aurie.

⁶⁰ Pergament rupt 6 cm. Textul este întregit după sens și conform stilionarelor epocii.

ordinis, honoris, officii, dignitatis et praeeminentiae homines existant, insignitos dici, teneri et nominari volumus ferre et gestare, omnibusque et singulis iis honoribus, gratiis, privilegiis, indultis, libertatibus, immunitatibus et praerogativis, quibus caeteri veri, nati et indubitati nobiles ac militares praedicti regni nostri Transsylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum homines, quomodocunque de iure et ab antiqua consuetudine utuntur, fruuntur et gaudent, perpetuo uti, frui et gaudere (si ex boerionibus depositis non extiterint, absque damno et praeiudicio fisci) valeant atque possint. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes litteras nostras pendentes et authentici sigilli nostri munimine roboratas, memoratis Brazuli, Radul, Banczuli, Algiae, Alexandro, Iuoni et Berszano Dragicz ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis gratiose dandas duximus et concedendas. Datum in arce nostra Fogaras, die decima quarta mensis Augusti anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo quinto.

Georgius Rakoczy m(anu) p(ropria)

Martinus Markosffalvi secretarius m(anu) p(ropria)”

Pe verso:

„Iuxta ritum et veterem huius terrae Fogarasiensis consuetudinem praesentes litterae illustrissimi domini domini Georgii Rakoczi, Dei gratia regni Transylvaniae principis, partium regni Hungariae domini et Siculorum comitis domini domini nostri clementissimi, armales et exemptionales pro parte strenui Dragicz Brazul de Lucza, ac per eum Raduli, Bancziul, Aldgiae, Alexandri et Berszan Dragicz filiorum eiusdem, sunt in frequenti et celebri sede superiori arcis Fogarasiensis publicatae, ploclamatae (!) ac in vigore suo nemine contradicente relictiae.

Datum in sede nostra judiciaria nobilium Fogarasiensi anno Domini 1636 die vero mensis Februarii 23.

Extradata per me Andream Literatum juratum notarium sedis judiciariae nobilium Fogarasiensium. Idem notarius m(anu) p(ropria).

Praesentes armales per nos commissarios illustrissimae dominae principissae, praefectum nempe, et exactorem fiscales ac requisitores Albenses ad examinanda boerorum jura deputatos revisae, lectae ac in vigore relictiae. In Fogaras die 5 mensis Martii anno 1671”.

Însemnări moderne: „Donată de I. Bica ped. III” (cu creion negru), „4/ CCCII” și „Gheorghe Rákóczy 1635 Aug. 14 Făgăraș” (cu creioane colorate și chimice).